

ПОЄДНАННЯ ЯК ОДНОРІДНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ СЛІВ, ЩО ПОЗНАЧАЮТЬ РОДО-ВИДОВІ ТА СХРЕЩУВАНІ ПОНЯТТЯ, – СИНТАКСИЧНІ НОРМИ СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено опису двох синтаксичних явищ китайської мови, які в стилістичному синтаксисі в різних мовах вважаються логічними помилками «поєднання як однорідних членів речення слів, що позначають родо-видові поняття» та «поєднання як однорідних членів речення слів, що позначають схрещувані поняття». Відсутність у китайськомовній ортології посібників, у яких існував би бодай якийсь припис не допускати таких логічних помилок, та розповсюдженість цих помилок у китайському мовленні, у тому числі писемному, у будь-яких стилях сучасної китайської мови, обумовлюють характеристику таких помилок як синтаксичних норм сучасної китайської мови.

Ключові слова: сучасна китайська мова, мовна норма, стилістичний синтаксис, однорідні члени речення, логічні помилки, проблеми перекладу.

Popov S. Combination of Words Denoting Generic and Crossed Concepts as Homogeneous Members of a Sentence – Syntactic Norms in Modern Chinese Language. *The article delves into the description of two syntactic phenomena within the Chinese language, which in the stylistic syntax of other languages are often deemed logical errors: the "combination of words denoting generic and crossed concepts as homogeneous members of a sentence" and the "combination of words denoting crossed concepts as homogeneous members of a sentence". The absence of manuals within Chinese orthography containing prescriptions to avoid such logical errors, coupled with the prevalence of these errors in Chinese speech, including written discourse across various styles of modern Chinese such as formal, business, and scientific, leads to the characterization of such errors as syntactic norms in modern Chinese.*

Three primary sources of such errors are demonstrated: 1) a textbook for Chinese students studying all languages taught in China as foreign ones, focusing on modern China's accomplishments; 2) a translation from Chinese into various other languages of a popular science book authored by a renowned Chinese professor on the history of Chinese agriculture, translated by Chinese specialists under a government grant; 3) bachelor's theses written by Chinese students in languages they are studying as foreign ones.

The author showcases discussions of this orthological problem with translators, students, and Chinese foreign language instructors, revealing their firm conviction that such syntactic usages are entirely natural within modern Chinese. Furthermore,

the article describes the resolute refusal of Chinese translators to eliminate these logical errors from translations of the aforementioned book, citing the author's high esteem as an appeal to authority, a weak reason according to argumentation theory.

Additionally, the article presents findings from the examination of fiction works by contemporary Chinese writers translated into Ukrainian by Ukrainian specialists, revealing no logical errors in these translations. This suggests that Ukrainian translators consciously or subconsciously employ functional translation methods, thereby preventing Chinese logical errors from being transmitted into Ukrainian.

In the cognitive quest to understand the underlying causes of such phenomena, assumptions are made about the persistence of illogical phenomena within the Chinese language and thinking, even in modern times.

Keywords: *modern Chinese, language norms, stylistic syntax, homogeneous sentence structures, logical errors, translation challenges.*

Присвячується професору Сергієві Івановичу Дорошенку

Назва нашої статті структурно нагадує назву статті Сергія Івановича Дорошенка про нормативність оглушення дзвінких на кінці слів в українській мові. Це нами зроблено навмисно: на знак поваги до Сергія Івановича та доброї пам'яті про такого видатного науковця. Ця стаття Сергія Івановича має подобатися не тим, що в ній оголошено нормою української мови явище, з нормативністю якого погоджуються далеко не всі носії української мови, а нормою, як добре відомо, визнається таке явище, яке приймається усіма мовцями. Стаття Сергія Івановича цінна тим, що в ній він виступив як справжній сучасний ортолог, який спирається на узус, а не на власні щодо рідної мови переконання. І його польові спостереження є емпірично верифікованим доказом широкої розповсюженості оглушення дзвінких на кінці слів в українській мові, із чого, звісно, ще не впливає його нормативність.

Сергій Іванович також багато опікувався проблемами логічності мов. При цьому він знов-таки йшов від польового матеріалу з логічними помилками та ретельно й часто дотепно їх пояснював. Утім проблеми, про яку ми пишемо зараз, він не торкався. Не торкався, вочевидь, тому, що, йдучи від польових спостережень, він на таку проблему просто не натрапив. І, безумовно, не зустрів тому, що в українській мові така проблема спостерігається дуже рідко, чого не можна констатувати щодо мови китайської.

Метою цієї статті є опис двох синтаксичних явищ китайської мови, які в стилістичному синтаксисі, зокрема в літературному редагуванні на синтаксичному рівні, в інших мовах вважаються логічними помилками «поєднання як однорідних членів речення слів, що позначають родо-видові поняття» та «поєднання як однорідних членів речення слів, що позначають схрещувані поняття», з виявленням вірогідних причин нормативності та розповсюдженості таких уживань у сучасній китайській мові.

Насамперед демонструємо сутність і приклади досліджуваних у цій статті помилок (з урахуванням обмеженого обсягу статті ми можемо показати лише частину нашого банку таких помилок).

У логіці поняття родо-видових відношень розглянуто як «відношення співпорядкування – це відношення, яке існує між поняттями, що є різними видами одного роду. У цьому випадку обсяги видових понять не збігаються і повністю включаються до обсягу родового поняття» (Хоменко, 2007: 60).

Уживання слів, що позначають родові та видові поняття, як однорідних членів речення, наприклад *дерева та берези*, вважається логічною помилкою, що можна побачити в різних ортологічних посібниках, насамперед посібниках з практичної стилістики та літературного редагування (див., наприклад, Пономарів, 2000: 189; Попович, 2017: 112).

Приклади вказаних помилок тут і далі демонструємо з перекладом українською мовою (якщо хтось матиме сумніви щодо правильності, з точки зору носіїв китайської мови, наведених нижче китайськомовних прикладів, радимо показати такі приклади будь-якому китайцю та запитати його, чи вважає він їх коректними).

Приклади помилки «поєднання як однорідних членів речення слів, що позначають родо-видові поняття»:

健康且营养的饮食 правильна та поживна їжа

植物与花朵 рослини та квіти

行为与习惯 поведінка та звички

民间文化与伦理规范 народна культура та етичні норми

电影和电视剧 кіно та серіали

古老的圣经时代的阶层 архаїчні та біблійні пласти

帮助和支持 допомога та сприяння

农业体系和农业技术体系 система землеробства та технологічна система землеробства

Цікаво, що в таких синтагмах слово, що позначає родові поняття, завжди є першим, що, здається, свідчить про те, що принаймні на рівні підсвідомості носії китайської мови розуміють, що це слово більш абстрактне, ніж друге. Можливо, лад мислення – логіка потроху, але невпинно бере своє. Утім суперечливість поєднання в одному однорідному ряді родових і видових слів цими носіями не сприймається. Добре відомо, що несприйняття суперечностей притаманне мисленню малих дітей та первісних (а також вельми давніх цивілізованих) людей.

Останній з наведених приклад здається особливо дивним через те, що ці словосполучення відрізняються одне від одного лише наявністю/відсутністю одного слова, а у двох словах збігаються, і не помітити такий значний збіг, на наш погляд, важко, але носіям китайської мови таке вдається.

У логіці поняття схрещуваних, або тих, що перетинаються, відношень описано так: «Відношення перетину – це відношення, яке існує між поняттями, обсяги яких частково збігаються. Мають на увазі такі поняття, до обсягів яких включені спільні елементи, проте обсяг кожного із цих понять включає також предмети, які не є елементами обсягу іншого поняття». Наприклад, поняттями, що перетинаються, є поняття «студент» і «спортсмен» (Хоменко, 2007: 59-60). Не кожен студент є спортсменом, і не кожен спортсмен є студентом, але є й студенти-спортсмени і навпаки. Саме тому, що між цими явищами є дещо спільне і дещо відмінне, тобто є логічна суперечність, їх і нелогічно вживати як однорідні члени, про що теж відзначено у відповідних ортологічних посібниках (див., наприклад, Попович, 2017: 112).

Частотнішими, ніж приклади помилки «поєднання як однорідних членів речення слів, що позначають родо-видові поняття», є приклади помилки «поєднання як однорідних членів речення слів, що позначають схрещувані поняття»:

变化与演化 *зміни та еволюція*

繁荣与力量 *процвітання та сила*

不完整、未完成和不充分的现代化 *неповна, незавершена та неспроможна модернізація*

田野与草地 *поля та трави*

周围的环境与生态 *довкілля та екологія*

价值与资本 *цінність і капітал*

和谐与平衡 *гармонія та баланс*

战略和解决方案 *стратегії та рішення*

途径和方法 *підходи та методи*

斗争与争端 *боротьба та чвари*

国家差异和国家冲突 *національна ворожнеча та національні конфлікти*

解决方案和措施 *рішення та заходи*

比较与分类 *зіставлення та класифікація*

海洋和风景 *море та пейзаж*

道德原则和人类品质和价值观 *моральні принципи та людські якості й цінності*

生活方式与规则 *спосіб та правила життя*

习惯和欲望 *звички та бажання*

责任和使命 *відповідальність та місія*

立场和偏好 *позиції та переваги*

观点与方面 *точки зору та аспекти*

嘲笑和侮辱 *знущатися та ображати*

Відносна частотність цих помилок може бути пояснена важкістю розуміння таких більш складних за поняттєвою структурою слів.

Не можна вважати, що, приміром, в українському мовленні цих двох видів логічних помилок не трапляється. Але в українській ортології, як і в багатьох інших національномовних ортологіях, є посібники, у яких такі помилки описані із закликом їх не припускатися, чого не можна сказати про ортологію китайськомовну. У результаті наших ретельних пошуків ми переконалися в тому, що в цій ортології посібники, у яких існував би бодай якийсь припис не допускати таких логічних помилок, відсутні. Обговорення цієї ортологічної проблеми з китайськими перекладачами та студентами, а також з китайськими викладачами іноземних мов демонструє їхню абсолютну переконаність у тому, що такі синтаксичні вживання для сучасної китайської мови є цілком природними. Відсутність у Китаї вказаних ортологічних посібників, переконаність носіїв китайської мови в непомилковості розглядуваних алогічних вживань і розповсюдженість цих помилок у китайському мовленні, зокрема й писемному, у будь-яких стилях сучасної китайської мови, в офіційно-діловому та науковому

стилях включно, обумовлюють характеристику таких помилок як синтаксичних норм сучасної китайської мови.

Відтак демонструємо три джерела обговорюваних помилок з поясненням, чому така їх кількість спостерігається саме в цих джерелах:

1) підручник для китайських студентів на всіх мовах, що вивчаються у Китаї як іноземні, про досягнення сучасного Китаю. Це нетрадиційний підручник: вправ у ньому мало, текстів багато, і переважна більшість цих текстів являє собою рішення КПК та уряду КНР. Він був «спущений зверху» в усі китайські університети приблизно три роки тому з наказом обов'язкового його використання під час викладання іноземних мов. Звертає на себе увагу той факт, що традиційні підручники іноземних мов у Китаї розглядуваних нами логічних помилок не мають. Це пояснюється тим, що їх перед затвердженням до видання вичитували носії відповідних мов. Нетрадиційний, партійний, підручник з достеменно невідомої причини такої процедури не проходив. Ми запропонували китайським колегам написати критичну статтю про помилки в такому важливому підручнику, але вони від цього рішуче відмовились, бо така стаття стала б критикою діяльності дуже відомих китайських професорів – спеціалістів з відповідних мов, а таку «зарамкову» поведінку в Китаї демонструвати не прийнято. Таке рішення колег є аргументом до авторитету, який разом з аргументом до традиції вважається найбільш слабким аргументом у теорії аргументації й притаманний малим дітям й первісним і давнім людям (Хоменко, 2007: 218). Можливо, носіїв мов, на які був перекладений партійний підручник, не попросили його вчитати саме через авторитетність авторів: щоб не образити їх недовірою до рівня їхнього володіння іноземними мовами. Можливо, китайська влада боялася перекручування згаданими носіями важливого змісту текстів цього підручника. Можливо, спрацювали обидві ці причини. У будь-якому разі ці причини залишаються гіпотетичними, а підручник має від пари до десятка й більше розглядуваних тут логічних помилок на кожній сторінці;

2) переклад з китайської мови на інші мови світу науково-популярної книги відомого китайського професора про історію сільського господарства Китаю, виконаний китайськими перекладачами за державним грантом КНР. Ці перекладачі постійно припускалися розглядуваних логічних помилок, тому що перекладали з китайської

мови за принципом системності: все як у автора, дослівно. Наша пропозиція застосовувати при перекладі функціональний принцип, щоб уникнути в тексті перекладу логічних помилок, була відхилена впевненою, рішучою відмовою це робити китайських перекладачів, відмовою через те, що книгу написано вельми поважною людиною (це той самий аргумент до авторитету, про який йшлося вище);

3) бакалаврські роботи китайських студентів на мовах, що вони вивчають як іноземні. Вивчаючи іноземні мови, китайські студенти пишуть дипломні роботи китайською мовою (до того ж не обов'язково ці роботи саме з мови чи літератури), а потім, зазвичай за допомогою комп'ютерного перекладача, перекладають ці тексти на мову, яку вивчають. Тому не дивно, що на виході цього процесу можна бачити велику кількість досліджуваних тут логічних помилок.

Вельми втішними для нас виявилися результати перевірки нами низки художніх творів сучасних китайських письменників у перекладі на українську мову, що був виконаний українськими перекладачами: жодної логічної помилки в цих перекладах нами не знайдено, що свідчить про те, що українські перекладачі, свідомо або підсвідомо ідентифікуючи логічні помилки китайської мови, застосовують функціональний переклад, не допускаючи таким чином китайські логічні помилки в українську мову.

У когнітивному прагненні до з'ясування причин будь-яких явищ ми можемо зробити припущення щодо причин нелогічних явищ китайських мови та мислення, що зберігаються навіть під сучасну пору. Як добре відомо, здавна, приблизно в ті часи, коли у давніх греків відбулася когнітивна революція, що сприяла появі абстрактного мислення та теоретичної науки, розвиток китайської культури пішов шляхом конфуціанства та даосизму, що розвитку абстрактності мислення не сприяли (про проблеми з абстрактністю мислення у сучасних китайців постійно говорив у XX столітті відомий радянський китаїст М. О. Спешнев). Багатовікова ізоляція Китаю від розвинутих країн світу переконувала їх в тому, що вони є найбільш розвинутим центром всього світу. Політична система Китаю в усі часи, на відміну від політичних систем Японії та Південної Кореї, які теж спочатку довго існували в ізоляції, розвитку самостійності, а відтак і абстрактності, мислення теж не сприяє. Розвиток мовознавства в Китаї характеризується відсутністю власних теорій (Кочерган, 2010: 25-27). Відомо

також, що абстрактні іменники з'явилися в китайській мові тільки на початку ХХ століття як запозичення з японської мови. У наш час всі китайські студенти всіх гуманітарних факультетів всіх китайських університетів на першому курсі після обов'язкової для всіх першокурсників вересневої військової підготовки, коли вони місяць строєм марширують по кампусах, із жовтня й до кінця першого семестру обов'язково вивчають математику: для покращення логічності мислення, як пояснюють самі китайські студенти та їхні китайські викладачі. Але розвинути логічність мислення одними примусовими заняттями навряд чи можливо – потрібна загальна атмосфера свободи мислення, потрібне альтернативне сприйняття, чого в Китаї традиційно бракує. Тож у вирішенні цього питання, судячи з тенденцій розвитку сучасного Китаю, варто сповідувати не більш, ніж обережний песимізм.

Таким чином, у статті було здійснено опис двох синтаксичних явищ китайської мови, які в стилістичному синтаксисі в інших мовах вважаються логічними помилками «поєднання як однорідних членів речення слів, що позначають родо-видові поняття» та «поєднання як однорідних членів речення слів, що позначають схрещувані поняття», а також висунуто вірогідні причини нормативності та розповсюдженості таких вживань у сучасній китайській мові. Цілком ясно, що вплинути на описану ситуацію в китайській мові вже навряд чи можливо, але цю проблему треба враховувати всім некитайським перекладачам при перекладі з китайської мови, свідомо застосовуючи функціональний його принцип.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Кочерган**, М. П. (2010). *Загальне мовознавство*: підручник. 3-тє вид. Київ: ВЦ «Академія» (Серія «Альма-матер»).
2. **Пономарів**, О. Д. (2000). *Стилістика сучасної української мови*. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.
3. **Попович**, А. С. (Ред.). (2017). *Стилістика української мови*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.
4. **Хоменко**, І. В. (2007). *Логіка*. Київ: Центр учбової літератури.

REFERENCES

1. **Kocherhan**, M. P. (2010). *Zahalne movoznavstvo [General Linguistics]*: pidruchnyk. 3-tie vyd. Kyiv: VTs «Akademiiia» (Seriiia «Alma-mater») [in Ukrainian].
2. **Ponomariv**, O. D. (2000). *Stylistyka suchasnoi ukrainskoi movy [Modern Ukrainian Stylistics]*. 3-tie vyd., pererob. i dopovn. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan [in Ukrainian].
3. **Popovych**, A. S. (Ed.)

(2017). *Stylistyka ukraïnskoi movy [Ukrainian Stylistics]*. Kam'ianets-Podilskyi : Kam'ianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohiiienka. 4. **Khomenko, I. V.** (2007). *Lohika [Logic]*. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury.

Попов Сергій Леонідович – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри загального та прикладного мовознавства, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна; пл. Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна.

E-mail: s.leon.popov@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-3257-6245>

Popov Serhii – Doctor of Philological Sciences, Professor, Professor of the Department of General and Pplied Linguistics, V. N. Karazin Kharkiv National University; 4 Svobody sq., Kharkiv, 61022, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 24 березня 2024 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Попов С. Л. Поєднання як однорідних членів речення слів, що позначають родо-видові та схрещувані поняття, – синтаксичні норми сучасної китайської мови. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2024. Вип. 60 (до 100-річчя від дня народження заслуженого діяча науки і техніки України, доктора філологічних наук, професора Сергія Івановича Дорошенка). С. 118–126. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2024.60.10>*

APA: Попов, С. Л. (2024). Поєднання як однорідних членів речення слів, що позначають родо-видові та схрещувані поняття, – синтаксичні норми сучасної китайської мови. *Лінгвістичні дослідження, 60 (до 100-річчя від дня народження заслуженого діяча науки і техніки України, доктора філологічних наук, професора Сергія Івановича Дорошенка)*, 118–126. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2024.60.10>